

dott, döntést nem adott egyik oldal sem és maga az író sem tartja feladatának, hogy az egyik, vagy a másik eszmevilág propagátorának csapjon fel. Castorp sem lesz szolgálja egyiknek sem. Mi hát az eredmény akkor? Egy nagy ébredés. Éppen az egyén tud sokszor ráébredni arra, hogy az igazság mindezek fölött az ellentétek fölött van s ezzel szemben tanácstalanul áll minden doktrína és ez: a szeretet abszolútuma. Az ember ezáltal lesz az ellentétek ura, hiszen az ellentétek csak az ember által vannak, csak esetlegességek és épp ezért meg lehet találni azt a pontot, honnan fölébe tud lendülni az elvek és eszmék fanatikus zűrzavarának. Hans Castorp eljut idáig, sejtelmeseen és ösztönszerűen felfakad benne a szeretet ábrándja s akkor, mikor ezredével rohamra indul, tudjuk, hogy ez a felébredt szellem még akkor sem veszt el, ha testi hordozója a holtak közt marad is. Az egyén lelke az ellentétek között fokozódott az abszolútum felé, a „nevelés“ befejeződött, mert olyan diszpozíciókat tudott teremteni, melyekbe lehet ágyazni egy új világ alapkövét.

Mondtuk azonban, hogy Castorp nem csak a maga életét éli. Th. Mann az egész háborúelőtti és a mai fiatalságot beletesteseztette főhőse egyéni vonásokban annyira elmosódott alakjába. Castorp önmaga számára már látni véli a kifelé vezető utat, egyéni „nevelés“ e elérte a célt, de ezt az utat kell végigjárnia a németiségnek és az egész mai generációnak is. Miért? Egyik „nevelő“-je azt mondja Castorpnak: „Döntéseket kell hozni, — Európa boldogságára és jövőjére nézve végtelen fontos-ságú döntéseket és az ön hazájának a feladata lesz ez, az ő lelkében kell ezeknek kiérlelődniök. Kelet és nyugat határán választania kell majd, végérvényesen és öntudatosan döntenie kell a két szféra között, amelyek a lényért viaskodnak. Ön fiatal önnek része lesz ebben a döntésben, ön arra van hivatva, hogy befolyásolja ezt a döntést. Éppen azért áldjuk a sorsot, hogy erre a szörnyű tájékra vetette önt s egyúttal megadta nekem az alkalmat, hogy nem éppen gyakorlatlan, nem egészen bágyadt szavammal befolyásoljam az ön fogékony fiatalságát és megéreztessem vele azt a felelősséget, amelyet ő, — amelyet az ön hazája, a ci-

vilázció színe előtt hordoz“. Európa megváltása egyetlen nemzet kulturális erőfeszítése által — ennél hatalmasabb és felsőbbrendű feladatot egy nép sem tűzhet maga elé. Ez a német feladat- és felelősségérzet, az egész német nemzet „praecceptor Europae“ voltának tudata Th. Mann irodalmi munkásságának vezető eszméje. A mai német szépirodalomban ő az egyetlen — tán Fritz von Uruh állítható némely tekintetben melléje — ki a legtisztábban látja a német civilizáció s vele a német irodalom méltóságát és ebből a méltóságból fakadó nagy feladatokat. Hisz az irodalom egyetemesen tisztító, megszentelő hatásában; számára az irodalom az emberi szellem legnemesebb megjelenési formája, ez irtja ki az embereket és nemzeteket elválasztó szenvedélyeket a megismerés, a szó, a beszéd megváltó ereje által, ez a megértés, a megbocsátás és a szeretet útja. Életének programja valósul meg „A varázshegy“-ben, mert itt találta meg kifejezni valója számára nemcsak a legirodalmibb, hanem egyúttal a legnémetebb formát is.

Kezünkben volt az eredeti német kiadás húszszázadik példánya is. Azóta ezt a számot bizonyára már több más ezer követte, mutatván azt, hogy a németiség felismerte Th. Mann munkájának eszméletető fontosságát. Ma, mikor nemcsak Európa, hanem a mi szűkebb nemzeti életünk minden mozdulatát is természetüknél fogva lapangó vagy mesterségesen burkolt ellentétek irányítják — hiszen sok mindennek, ami már a háború előtt megkezdődött, még ma is csak a legkezdetén vagyunk — szeretnők már egyszer kezünkbe vehetni a magyarság öneszméltre felkiáltó regényét.

Kerecsényi Dezső.

Új verseskötet. (Éltető Lajos: Én egy meg nem kért akarat vagyok. — Gyúrói Nagy Lajos: Magyar Zsoltárok. — Ifj. Répás János: Villámások. — Bácsföldi: Az élet strófái. — Thirring Gusztávné: Dalok és Mesék. — Boda Béla és Gonda Ferenc: Igric anthologia. — Tóth Sándor: Vitorlabontás. — Fáth Imre: Boszorkánymese.)

Éltető Lajos Végvári lantjára rezonál. A kiűzött székely dacos gyűlölete ég lelkében, öklét fenyegetően rázza az üldözök s a kegyetlen tria-

noni bírák felé. Bőbeszédűsége, magvarázó hajlama és kissé szintelen nyelve sokszor a prózaiság szárász mezejére sodorják, de nemes törekvései megérdemlik az észrevevést. A szerző érdekében említjük fel, hogy irrendta költeménynek is legsikerültebb a *Válasz a tihanyi Echora c.* verse, melynek melegsége és közvetlensége megható.

Gyúrói Nagy Lajos költeményeinek alaphangulata valóban a zsoldárokéval rokon. A nagy nemzeti tragédia mellett a saját üldözött sorsának keserűségei feszítik ezeket a néha ódai magasságig lendülő énekeket. A „magyar vártán“ siratja a multat és jövőt vagy kiabálja hitét a csüggedő szeretetét a marakodó magyarok süket fülebe. Biztos formaérzéke, sok helyt hibás, de mindig magyar nyelve elfeledtetik valóny néhány szintelen sorát s motivumainak szűk térhez kötöttségét. A kötet első kiadásáról mellékelt kritikák reklámszerűségét nem láttuk szívesen.

Ifj. Répás János könyvében a fiatal hév, az erős kurukodó magyar érzés és a falut magához ölelő szeretet mutatják az erőt szebbik oldalát. Azon már meödőbbenünk, hogy ajánlása szerint verseit „nem gálában, hanem gatyában“ bocsátja útkjakra. Ha Petőfi „rongyos vízvezeknek“ nevezte is verseit, pompás ruhában ékeskedtek azok. Répás János versein sokszor pesti külvárosi „dressz“ feszül. Ady ellen is dörgedez s nem veszi észre, hogy maga is „halottszagú magyar pusztáról“ énekel s Ady külsőségei is ott ékeskednek könyvében, mely az utat kereső, de eltévelyedett jóakarát mintája.

Bácsföldi hatalmas kötete húsz év termését öleli fel. A háborút megelőző tíz évből egy ifjú képe bukkan elénk, aki Petőfit olvassa és kedvet kap az önképzőköri verselésésre. Nem vált volna a kötetnek kárára, ha ezt az arcot nem ismertük volna is meg. A férfi arcáról derűs megelégedés, meleg családi érzés sugárzik, vagy a magyar sors fájdalma vonaglik felénk, bár sokszor nem elég színes nyelven és nem szoros formában. Szatirikus vénájának jelentkezőse nem értékelen.

Thirring Gusztávné előszavában maga mondja, hogy minden író ösztönszerűen találja meg azt a formát, amelybe” érzelmait, gondolatait legközvetlenebbül előadhatja. Thirring-

né női lelkének színes gazdagsága meséiben és „prózadalaiban“ tud íov megnyilatkozni. Ahol a forma szíorúbb béklyóját nem érzi, ott gondolat és kifejezés teljes harmóniában forr össze, egyébként vallásos áhitatát, magyar aggodalmait s asszonyi ragaszkodását nem mindig tudja számunkra igazi élménnyé formálni.

Boda Béla és Gonda Ferenc Igric-anthológiája csak kis kötetke. Jó hogy kicsi, mert ha nagyobb volna, bizonyára még több nyelvtani botlás és érthetetlenség lenne benne, mint így. Boda Béla nem sokat mondó s baktató ritmusú szerelmi és hazafias dalaiban csak itt-ott hibáz rá egyegy tűrhető sorra, Gonda Ferencnél az invenció legalább egyszer egy fél költeményre futotta.

Tóth Sándornál, ha önmaga nem figyelmeztetne is mintaképre, verscimeiből, egy-két kifejezéséből, divatos Párizs-vágyásából magunk is hamarosan eljutnánk Ady Endréig. Pedig költészetének törzsét hiába akarja Ady szelleme felé növelni, gyökerei más irányba nyúlnak. A felemlített sajtóságok nála csak az Ady *muszáj Herkulesének* ráerőszakolt modorosságai, mert őstalaja Debrecen és igazi szerelme a bánki erdő. Lázás buzgalommal keresi jövőjét, kutatja lelke mélységeit, ahonét két értékes kincsét hoz fel: szerelmet a szépség és élet iránt s olyan filozófiai nyugalmat, mely a vágyak letompításában és a közelnek becsülésében teljesül ki. Csudáljuk és sajnáljuk, hogy a magyar sors fájdalomaira nincsen húrja. A nyelv eléggé formálható anyagnak bizonyul kezében s bár érdemesebb verseit össze lehetne fogni egy marékban, mégis derűs optimizmusa és komoly igyekezete szimpátiát szerez kibontott vitorlája számára.

Fáth Imre boszorkánymeséjét is komolyan kell vennünk. Ennek a szorosan egybefonódó rövid ciklusnak szintén van irodalmi előzője — *A szegény kis gyermek panasza*ra gondolunk —, de a szerző palettáján egyéni színek is vannak. Mély líraiság fűti át a szerző lelkét tépő boszorkány meséit. A szerelmi elsőség kétsége vívódik benne a férfiu hiúsággal, hogy végül is saját multjára ért megostorozva lelkét, eljusson a megnyugvásig és békülésig. Vívódásai letompítatlanul, sőt a kifejező tevékenységtől folyton erősödve robannak elénk. „Karcú jambusai“

ugyan sokszor nagyon is testes alakot öltenek s a forma modoros örök egyformasága néha nagyon híz bennünket a megúnás veszedelmes szakadéka felé, de azért Fáth Imre nevét meg kell magunknak jegyeznünk.

Líráról lévén szó ezekben a sorokban, fel kell említenünk, hogy Ady zászlójával *Lira* címen a „modern magyar költők“ Békéscsabán havonként megjelenő folyóiratot alapítottak. Az első szám a szerkesztő Jablonczay Pethes Bélán kívül Nagy Emma és Bardócz Árpád ismertebb nevével indult útnak, a következő számokban már nagyobb számmal jutottak be ismeretlenebb modernnek. Útirányuk nem eléggé céltudatos s lapjuk prózai része válogatatlan és sekélyes, úgyannya, hogy érdemes lírai részének hatását is kedvezőtlenül befolyásolja. rrt.

H. Poincaré: A tudomány értéke. (Fordította Kiss Kázmér.) A XIX. század szinte vallásos tisztelettel tekintett a természettudományokra. Fejlődésüktől várta az emberiség minden nagy kérdésének végső megoldását, amely hivatva lesz a filozófiai álmodozások helyébe lépni. Zsarnoki módon érvényesítette módszerüket a szellemi élet területén is, mert csak e módszer révén hitte a teljes bizonyosságot elérhetőnek.

A századforduló meghozta az ellenhatást. A filozófiai ösztön újraéledt az emberekben, akik belátták a természettudományos világnézet elégtelenségét. A szellemtudományok felszabadultak és önálló módszerek alapján szerveződtek. Új, bölcséleti megfontolások hatása alatt megint a természettudományos ismerésbe vetett bizalom, szembevetővé váltak a tudás korlátai. A feltámadó kétséget erősítették a természettudományok újabb forradalmi jellegű eredményei is, amelyek a régi épületet összeomlással fenyegették.

A kor hangulatából érthető, hogy olyan tudományos szellem, mint Henri Poincaré is szükségét érezte a tudomány értékéről elmélkedni. Elutasítja a túlzott szkepsist, de kénytelen bizonyos engedelményeket tenni. Jól tudja, hogy a tudomány védelme csak akkor lehet eredményes, ha alkalmazkodik az általános bölcséleti szellemhez.

Három ellenféllel száll szembe

Poincaré. Az első a bergsoni antiintellektualizmus, amely a legveszélyesebb, mert legnépszerűbb ellenség. Bergson és követői szerint nem a tapasztalás és nem is logikai gondolkodás ismerteti meg a való világgal, hanem a dolgok közvetlen szemlélete, a lényegükbe helyezkedés, az intuíció. Az egyéni és egyszeri intuíció pedig összeegyeztethetetlen a tudomány általánosító céljaival. A tudomány így, helytelen módszerrel, csak fél-eredményeket nyújthat. Poincaré hangsúlyozza a logikus gondolkodás fontosságát és kimutatja, hogy az intuíciós kapcsolatban állhat és kell is hogy álljon a tudományos ismerésben is. Az intuíció teszi lehetővé a feltalálást, a probléma meg-látását, a megoldás megsejtését, a logika adja a bizonyítást, levezetést és igazolást. Az intuíció mindenütt érvényesül, még a matematikában is. de feladatát csak a logikus megoldás segítségével teljesítheti. Midőn Poincaré az értelemről független tényezőnek is szerepet juttat a tudományban, kiváló tudósok véleményéhez csatlakozik, akik a logikus gondolkodás és a fantáziáműködés kapcsolatát keresik (Ribot, Müller-Freienfels).

A másik ellenfél, akivel szembezállania és kiegyeznie kell, a pragmatizmus. A pragmatista gondolkodók nem hisznek a tudomány bizonyosságában, de hasznossági szempontból feltételezik azt. Szerintük a tudomány az emberiség helyzetének javítását szolgálja és haladása csak akkor lehetséges, ha fikcióit valóknak fogadjuk el. Poincaré tiltakozik a hasznossági szempont ellen. A tudományt az igazság megtalálásáért műveljük; ezért a legelvontabb és legkevésbé gyakorlati tudományok is méltók a velük való foglalkozásra. Elismeri azonban, hogy a természettudományok, sőt a matematika sok anonitását csupán kényelmi szempontból tartjuk igaznak. Például a tér három dimenziós voltát.

Legkönnyebben és legszebben az ismeretelméleti szkepticizmus elveit hárítja el Poincaré. Meggyőző erővel és költői lendülettel fejtegeti a megismerés lehetőségét, a tudomány fokozódó tökéletesedését, a felállított törvények abszolút bizonyosságát. A kételkedők tévedését ott látja, hogy a tudomány feladatát helytelenül ha-